

Nyhetsbrev om nationalparken

▼▲▼ Nyhetsbrevet för Färnebofjärdens nationalpark utges av förvaltaren, Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Publikationen beräknas utkomma två gånger per år – vår och höst. Syftet är att sprida information om aktuella händelser, som på olika sätt berör nationalparken.

Nyhetsbrevet sänds ut till särskilt berörda såsom fiskevårdsområden och jakträttsinnehavare. Det finns dessutom på förvaltningskontoret i Östa. Om du vill ha nyhetsbrevet hemskickat från och med nästa nummer anmäler du detta till platskontoret i Östa.

Nationalparksförvaltningen

Länsstyrelsen i
Västmanlands län
721 86 Västerås
Tel. 021-19 50 00

Kontaktperson:
Jan-Inge Tobiasson
Tel. 021-19 51 20
e-mail:
jan-inge.tobiasson@u.lst.se

Platskontor:
Färnebofjärdens nationalpark
Östaholm, 740 45 Tärnsjö
Tel/fax 0292-432 10
Mobil 070-521 79 23

Telefontid platskontor:
08.00-10.00 vardagar

Besökstid:
13.00-15.00 tisdagar
och torsdagar

Färnebofjärden

NUMMER 2 - OKTOBER 2000

Älvängar bra för fåglarna

Inom Färnebofjärdens nationalpark finns en mängd olika våtmarker. Dessa flacka ängs- och kärrmarker, som årligen översvämmas, är området mest unika våtmarkstyp. Där trivs enkelbeckasiner, tranor, slagugglor och många andra fåglar. Läs mer på sidan 2.

Hur går det med myggen?

Den blöta sommaren, med efterföljande värme i augusti, ledde till att det blev gott om mygg runt fjärden. På sidan 3 lämnas en aktuell rapport om myggläget i nationalparken.

Kjell Björkman har slutat

▼▲▼ Under sommaren har Kjell Björkman slutat som föreståndare för Färnebofjärdens nationalpark. Han har under flera år varit länsstyrelsens lokale representant och engagerat sig hårt för nationalparken. Kjells engagemang och ambition har gjort honom känd i hela området och när han nu slutar kommer många att sakna honom.

Hans tjänst är utannonserad och kommer att tillsättas under hösten.

Paddling på myren

▼▲▼ Regnandet denna sommar har vänt upp och ner på Dalälvens vattenstånd. Ett normalt år är det högvatten på våren. Därefter sjunker det undan och så kommer en ny topp i början av sommaren, då fjällvattnet kommer. Sedan blir det åter lågvatten, innan det ökar igen när hösten närmar sig.

I år kom vårfloden som normalt, sjönk undan lite och sedan kom fjällvattnet. Efter det ökade vattenståndet hela tiden. Under juli var det nästan två meter högre vattenstånd än normalt.

För dem som varit ute och paddlat har det varit en anorlunda upplevelse att paddla över myrar och sankmarker, men för de fåglar som i vanliga fall häckar på dessa platser har det troligen inte varit så lyckat.

Vadarfåglar som grönbena, drillsnäppa, skogsnäppa och enkelbeckasin med flera, har haft problem att få fram ungar.

De som varit ute och fiskat har också märkt att de ställen som fungerar bra på sommaren i vanliga fall inte varit de bästa i år. Men det finns också de som gynnas av alla vattengölar, exempelvis mygg, trollsländor och grodor.

De flacka älvängarna, som domineras av starr- och gräsarter, är karaktäristiska för Färnebofjärden.

Kärr, älvängar och raningar

De flacka ängs- och kärrmarker som årligen översvämmas är nationalparkens mest unika våtmarksform. Beroende på naturtyp och lokal tradition har de olika namn som älvängar, raningar och vattängar.

Våtmarkernas namn visar att de tidigare nyttjats som ängar, det vill säga för produktion av foder. Under flera hundra år slogs dessa marker. Gräs,

För fåbodarna var älvängarna viktiga fodermarker. Hö-produktionen var uthållig och slätter pågick från början av sommaren ända in på hösten.

starr och örter utgjorde basen i höproduktionen långt innan vi började odla hö på åkermark.

Vattnet i de årliga översvämningarna medförde näringsämnen som gödslade marken. Höskörden blev därför både högre och uthålligare jämfört med motsvarande torr ängsmark, som snabbt utarmades.

Slätter och höskörd var ett mycket viktigt, liksom tids- och arbetskrävande, inslag i dåtidens jordbruk. Arbetet organiserades kollektivt och pågick från våren och långt in på hösten. Under detta århundrade har denna verksamhet mer eller mindre upphört och de forna slättermarkerna växer sakta igen. Här och var kan ännu rester av gamla ängslador påträffas. Höet torkades på plats och lades sedan in i lador för att transporteras hem på is och tjäle under vintern.

Dalälvsviol

I den skötselplan som finns för nationalparken är målsättningen att bibehålla slätter i mindre omfattning vid Stadarna och Åsbyvallen.

Idag karaktäriseras dessa marker av gräs som grenrör, blåtåtel och kärrgröe samt olika starrarter. Bland örterna märks den gula, vårblomande kabblekan, kråklöver och fackelblomster. Det är i dessa områden man också kan finna den ovanliga sumpviolen, som på grund av sin relativt rikliga förekomst runt Färnebofjärden

också kallas Dalälvsviol.

I de mest blöta, strandnära områdena växer ofta sjöfräken. Även denna användes till hö och namnet Österfärnebo (Färna) betyder just att där har viktiga slåttermarker för sjöfräken funnits.

Utan slåtter växer många av dessa marker sakta igen med viden och till och med träd som björk och asp. Endast de områden som årligen och under längre tider står under vatten behåller sin karaktär.

Insekter och fåglar trivs

Det är inte bara mygglarver som kläcks i dessa områden. En mängd andra insekter utvecklas också i dessa miljöer. Trollsländor och många andra lockar såväl fåglar som fladdermöss.

En karaktärsart bland fåglarna är enkelbeckasin. Storspov och grönbena har försvunnit eller starkt minskat på grund av igenväxningen. Istället har andra fåglar tagit över till exempel sävsparv och buskskvätta. Den art som bäst hörs och syns är dock tranan som ökar i hela nationalparken.

Som jaktmark är de öppna ängsmarkerna också mycket viktiga för rovfåglar och ugglor. Sorktillgången är ofta riklig och relativt stabil.

Nationalparkens symbolart - slagugglan - ses ofta på jakt just över dessa öppna marker.

Lennart Gladh

I nationalparken kan man finna den ovanliga sump-violen. På grund av sin relativt rikliga förekomst runt Färnebofjärden kallas den även Dalälvsviol.

Ett naturum - på tre platser?

▼▲▼ Det är en långdragen process om när, var och hur nationalparkens naturum ska förläggas. Det som nu diskuteras är att anlägga tre informationsplatser med olika inriktning vid Gysinge, Östa och Tyttbo. Tanken är att dessa tillsammans utgör nationalparkens naturum.

En arbetsgrupp har varit runt och tittat på olika platser och hus som lämpar sig att göra om. För att få förslag på hur de färdiga objekten kan se ut, kommer gruppen också att göra studieresor till andra naturum. De är alla utformade på olika sätt och arbetsgruppen hoppas på detta sätt få idéer och tips.

Stugor för allmänheten

▼▲▼ Under våren och sommaren har det praktiska arbetet i parken högsäsong.

Flera av husen har målats, bland annat stugan vid Lisselängsviken med tillhörande stall. Vid Kungsgårds fåbod har huset även lyfts upp och fått en ny trappa. Kungsgårds fåbod och Tinäsbodarna står öppna för den som behöver övernatta eller söka skydd under oväder.

Alla träkonstruktioner, skyltar och tak har tjärats eller oljats så att de ska stå emot väder och vind bättre.

Stängsel har satts upp vid Stadartorpet för att kvigor lättare ska kunna beta av ängen utanför. Tyvärr har det varit total översvämning på hela området, så betet får vänta till nästa år.

På Hummelgårdsholmen finns en fårbesättning som gör naturvårdsnytta genom att beta ner gräs och buskar och återskapa öppna gräsmarker på holmen. Vidare har det fällt några träd, som annars riskerat att falla på byggnader. Som vanligt pågår kontinuerligt vedutkörning och renhållning vid dass och sopkärl.

Lennart Gladh

Sprutning mot mygg nästa år?

Den blöta sommaren med efterföljande värme i augusti ledde till osedvanligt kraftig utveckling av mygg runt fjärden.

Det släkte, med flera arter, som förekommer heter Aedes och gynnas av stora arealer som översvämmas. Släktet finns spritt på flera håll i världen.

Den arbetsgrupp som nu tillsatts, med bland annat representanter för berörda kommuner, avser att till Kemikalieinspektionen gå in med en ansökan om att få bespruta. De frågor som måste besvaras är flera:

- I vilka områden kläcks myggorna, det vill säga var ligger de områden som skall behandlas? Detta är ett arbete som kräver omfattande inventering och bör utföras i höst. Med kunskap om var kläckningsplatserna finns kan sedan omfattningen av besprutningen bestämmas.
- Vilka doser krävs för att inte andra så kallade tvåvingar (till exempel fjädermyggor som ej sticks) skall drabbas?
- Hur påverkar utrotning av dessa myggor andra djurarter, som till exempel insektsätande fåglar och fladdermöss?
- Vem skall ta det ekonomiska ansvaret för de

miljoner som bekämpningen beräknas kosta?

- I vilket läge på våren/sommaren görs bedömningen att besprutning skall sättas in?

Det bekämpningsmedel som används heter BTI och är en variant av en bakterie (Bacillus Thuringiensis variant Israelensis). Medlet är effektivt, men har som alla andra bekämpningsmedel bieffekter. Viktigt i detta avseende är att dosen är exakt korrekt, för att andra arter och grupper av djur ej direkt skall drabbas. Indirekt påverkan på arter som lever av mygg och mygglarver är naturligtvis oundviklig. Bedömningen av behandling av områden inom nationalparken görs i första hand av regeringen och berörda länsstyrelser.

En trolig utveckling av ärendet är att inventering av kläckningsplatser görs under hösten och att en provbesprutning i så fall kan genomföras 2001. Detta naturligtvis under förutsättning att 2001 blir ett myggår och att tillstånd ges.

Guiderna med i gemensam pool

▼▲▼ Nu går det att beställa natur- och fiskeguidning från en nybildad guidepool i Tämsjöområdet.

Länsstyrelsen har gett tillstånd för tre års professionell guidning inom nationalparken.

Utländska gäster

▼▲▼ Bland alla utländska gäster som NeDa organiserat aktiviteter för, förtjänar särskilt två att nämnas.

En grupp belgare hade på egen hand hittat till Gysinge, och ville åka båt i parken. Särskilt fiskgjusarna tilldrog sig intresse, eftersom besökarna arbetat i Senegal och där kommit i kontakt med "svenska" fiskgjusar i sina vinterkvarter.

Med hjälp av Internet hade några amerikaner hittat Färnebofjärden. Förtjusningen var stor över att det var tillåtet att fiska i en nationalpark!

Dålig sommar för fiskgjusarna

▼▲▼ Även denna sommar pågick fiskgjuseprojektet under ledning av Mikael Hake.

I april kom fiskgjusarna tillbaka från Västafrika. Den 16 maj hade 23 par påbörjat sin häckning inom nationalparken, eventuellt fanns något ytterligare bo.

I mitten av juli var åtta häckningar avbrutna. I de bon som fortfarande var aktiva fanns det sammanlagt 30 ungar, alltså två ungar per bo, vilket är ett ganska bra utfall.

Mellan 7 och 22 augusti konstaterades att 18 ungar fortfarande levde. Berguv, svält och regnet i juli kan ha varit orsaker till att de flygfärdiga ungarna försvunnit eller dött.

Främst var det de största ungarna som fortfarande levde.

Mikael Hake har jämfört Färnebofjärden med Grimsöområdet. Där var reproduktionen bättre.

Vi hoppas på ett bättre år nästa år för våra fiskgjusar.

Gruppförändelse till hushåll

AVSÄNDARE:

Länsstyrelsen

i Västmanlands län

721 86 Västerås

Hackspettar från Lettland accepterades av fosterföräldrar

RAPPORT FRÅN PROJEKT VITRYGGIG HACKSPETT

Vid vårens inventeringar av vitryggig hackspett vid nedre Dalälven rapporterades in tre vitryggar. Två av dessa var honor och fanns vid Färnebofjärden, i anslutning till nationalparken. Det är med stor sannolikhet samma honor som funnits där de senaste åren. Den tredje vitryggen däremot var en hane som sattes ut förra året. Den håller till längre nedströms, och hävdar revir.

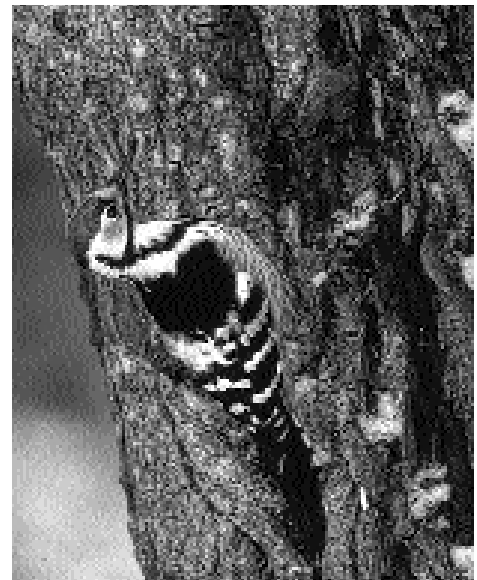
Under året har sex nya fåglar satts ut vid Dalälven; tre vid Färnebofjärden och tre längre nedströms. Dessa fåglar kommer från Lettland och det har varit ett omfattande arbete med tillstånd, boletning, veterinärbesiktning och ringmärkning innan vitryggsungarna placerades ut i bon som tillhör större hackspettar.

Det är SVA (Statens Veterinärmedicinska anstalt) som sköter veterinärbesiktningarna. Det går ut på att kontrollera att inga främmande parasiter eller sjukdomar förs in till våra svenska fåglar.

Sex ungar accepterades

I år vet vi att alla sex ungarna, som placerades ut hos de större hackspettarna blev accepterade av sina fosterföräldrar. De matades intensivt under några dagar. Sen hoppade de ut ur bona och flög tillsammans med de större hackspettarna. Inga fåglar har blivit försedda med sändare, det får visa sig nästa år hur projektet lyckats.

Om vi ska få ha kvar vitryggen som art i Sverige måste det finnas tillräckligt med miljöer som de trivs i. Under tio års forskning i Norge har det påvisats vilka krav arten har, både på sitt landskap och sina häckningsbiotoper. Nu försöker projektet analysera om det finns tillräckligt av dessa miljöer för att vi ska kunna ha en livskraftig population av vitryggig hackspett, och vad man kan göra för att förbättra deras villkor.

Vitryggig hackspett har krav på sitt landskap och sina häckningsbiotoper. Projektet försöker bland annat analysera om det finns tillräckligt av sådana miljöer för vitryggen.

Lövskogens värden

Ett projekt kallat Lövskogens värden, med en omfattande satsning på lövskog, har påbörjats. Det drivs av Skogsvärdsstyrelserna i Värmland, Örebro och Västra Götaland. Avsikten är att binda ihop de karterade kärnområdena med lövsogsstråk med en ekonomiskt inriktad lövsogskötsel. Detta skulle samtidigt innebära en förstärkning av naturvärdena (ett sätt att förena skogsbruket med naturvärden).

Ett liknande arbete har i år påbörjats i regionen runt de skyddade områdena vid Nedre Dalälven.

Kristoffer Stighäll